

УДК 331.5:332 (477)

В.В.ШЕВЧУК, В.О.ЄСІНА, кандидати екон. наук
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

ВПЛИВ ПОКАЗНИКІВ РИНКУ ПРАЦІ НА ЗАГАЛЬНІ ПОКАЗНИКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Проводиться дослідження сутності та особливостей впливу показників регіонального ринку праці на рівень конкурентоспроможності регіонів.

Проводится исследование сущности и особенностей влияния показателей рынка труда на уровень конкурентоспособности регионов.

The investigation of of the impact indicators of Regional Labor Market on the region`s competitiveness currently has been elucidated in paper.

Ключові слова: ринок праці, конкурентоспроможність регіонів, індекс конкурентоспроможності.

Конкурентоспроможність являє собою складну багатоаспектну і багаторівневу категорію, яка притаманна ринковій системи господарювання.

Загальне визначення конкурентоспроможності, прийняте Організацією економічного співробітництва і розвитку визначає конкурентоспроможність як здатність компаній, галузей, регіонів і націй створювати порівняно високий рівень доходів і заробітної плати, залишаючись відкритими для міжнародної конкуренції [3].

М. Портером конкурентоспроможність країни запропоновано розглядати як продуктивність використання національних (регіональних) ресурсів, і в першу чергу робочої сили і капіталу, в порівнянні з іншими країнами (регіонами), яка вимірюється величиною валового національного (регіонального) продукту на душу населення, а також в його динаміці [5].

Поняття конкурентоспроможності регіону запропоновано Селезньовим А.З. як «обумовлене економічними, соціальними, політичними та іншими факторами положення регіону і його окремих товаровиробників на внутрішньому і зовнішньому ринках, яке відображається через показники, що адекватно характеризують такий стан і його динаміку» [4].

Мета статті полягає в дослідженні сутності та особливостей впливу показників регіонального ринку праці на рівень конкурентоспроможності регіонів.

Роль регіону в створенні конкурентних переваг досліджується за чотирма взаємозалежними детермінантами, які утворюють «регіональний ромб»: параметри факторів (природні ресурси, кваліфіковані кад-

ри, капітал, інфраструктура тощо); умови попиту (рівень доходу, еластичність попиту, вимогливість покупців до якості товару і послуг тощо); родинні й підтримуючі галузі (забезпечують фірму необхідними ресурсами, комплектуючими, інформацією, банківськими, страховими та іншими послугами); стратегії фірм, їх структура і суперництво (створюють конкурентне середовище й розвивають конкурентні переваги) [2]. У свою чергу кожна з детермінантів аналізується за складовими, ступеню їх впливу на конкурентну перевагу регіону, а також необхідності їх розвитку. Розвиток конкурентоспроможності регіону, як і країни в цілому (за М. Портером), здійснюється за наступними рівнями: конкуренція на основі факторів виробництва; конкуренція на основі інвестицій; конкуренція на основі нововведень; конкуренція на основі багатства. Перші три стадії забезпечують економічне зростання, остання обумовлює застій і спад.

Конкурентна перевага регіону забезпечується:

- на першій стадії – завдяки факторам виробництва: природним ресурсам, сприятливим умовам для виробництва товарів, кваліфікованій робочій силі (забезпечується одним детермінантом);

- на другій стадії – на основі агресивного інвестування (в основному національних фірм) в освіту, технології, ліцензії (забезпечується трьома детермінантами);

- на третій стадії – за рахунок створення нових видів продукції, виробничих процесів, організаційних рішень і інших інновацій шляхом дії всіх складових «регіонального ромбу»;

- на четвертій стадії – за рахунок вже створеного багатства і спирається на всі детермінанти, які використовуються не повністю [2].

З 2005 року Всесвітній економічний форум аналізує конкурентоспроможність за допомогою Індексу глобальної конкурентоспроможності [6]. Це комплексний інструмент оцінки мікро- та макроекономічних основ національної конкурентоспроможності. При визначенні індексу досліджується набір інститутів, політик і факторів, які визначають рівень продуктивності країни.

За підсумками розрахунку індексу конкурентоспроможності регіонів України у 2012 році визначено першу п'ятірку лідерів, яка залишається незмінною все декілька років: місто Київ, Харківська, Дніпропетровська, Донецька та Київська області. За 2012 рік Харківська область обійшла в рейтингу Дніпропетровську, а Донецька – Київську. У п'ятірці відстаючих регіонів знаходяться Херсонська, Кіровоградська, Житомирська, Чернігівська та Тернопільська області. Серед істотних перемішень в рейтингу можна відзначити, з одного боку, підйом на п'ять позицій Рівненської та Чернівецької областей і на три позиції –

АР Крим, з іншого боку, втрату семи позицій Луганській і трьох позицій – Миколаївською областями (рис. 1, 2).

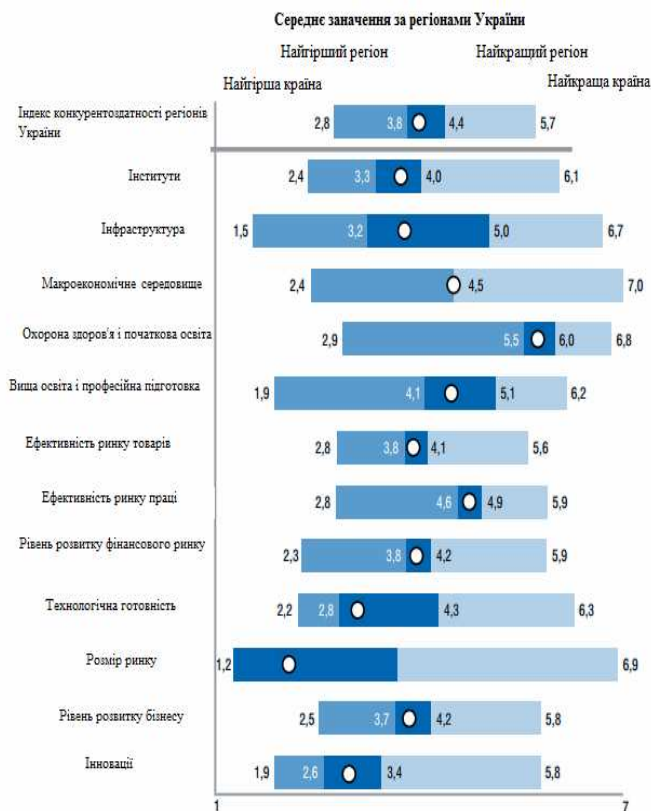

Рис. 1 – Спектр значень складових індексу конкурентоспроможності [2]

При складанні індексу до уваги приймається складність економічних процесів і пропонується зважене середнє значення великої кількості різних компонентів, кожен їх яких відображає один з аспектів конкурентоспроможності.

Компоненти згруповані в 12 складових конкурентоспроможності: інститути, інфраструктура, макроекономічна середа, охорона здоров'я і початкова освіта, ефективність ринку товарів, ефективність ринку праці рівень розвитку фінансового ринку, технологічна готовність, розміри ринку, рівень розвитку бізнесу, інновації.

Індекс конкурентосапатності регионів України	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27
	Київ	Харківська	Дніпропетровська	Донецька	Київська	Одеська	Закарпатська	Севастополь	Полтавська	Львівська	Волинська	Рівненська	Сумська	Миколаївська	Вінницька	Чернівецька	Закарпатська	Черкаська	АР Крим	Луганська	Івано-Франківська	Хмельницька	Тернопільська	Чернівецька	Житомирська	Миколаївська	Херсонська
Базові вимоги	1	5	14	7	2	4	8	3	12	23	10	13	18	15	16	6	9	20	11	19	22	21	24	17	27	26	25
Інститути	27	25	19	13	12	26	15	22	9	24	1	4	5	18	8	2	3	17	23	20	16	7	10	11	14	6	21
Інфраструктура	1	3	9	5	7	2	8	4	12	17	21	20	16	10	15	18	22	14	6	13	23	26	27	11	24	25	19
Макроекономічне середовище	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Охорона здоров'я і початкова освіта	12	13	23	20	2	10	17	7	14	4	8	11	25	26	16	1	3	15	19	18	6	9	5	22	24	27	21
Фактори підсилювання ефективності	1	3	2	4	6	5	7	19	9	8	10	11	12	15	13	24	18	14	22	20	16	17	23	25	21	26	27
Вища освіта і професійна підготовка	2	1	6	12	17	5	4	3	11	7	20	8	9	16	22	15	26	14	25	13	18	19	10	24	21	27	23
Ефективність ринку товарів	9	14	6	11	1	12	8	21	16	19	2	7	17	15	4	5	3	25	24	13	18	10	23	26	22	20	27
Ефективність ринку праці	10	16	5	17	12	24	11	25	18	23	9	2	20	19	6	4	22	8	26	21	15	3	13	1	7	14	27
Рівень розвитку фінансового ринку	20	9	6	2	7	23	3	10	5	11	1	4	15	24	16	8	18	17	25	19	14	13	12	21	22	26	27
Технологічна готовність	1	2	4	5	7	3	15	6	14	9	13	23	11	8	12	20	16	10	18	24	21	22	26	27	25	19	
Розмір ринку	1	4	2	3	5	6	8	27	9	7	17	22	16	13	14	26	12	15	10	18	11	19	25	21	20	23	24
Фактори розвитку і інноваційного потенціалу	7	2	3	1	14	18	6	4	12	19	16	10	5	9	11	17	25	21	20	8	15	23	22	27	26	13	24
Рівень розвитку бізнесу	11	3	2	1	14	16	4	12	10	23	15	7	5	20	13	21	26	17	8	6	19	18	22	27	24	9	25
Інновації	6	1	4	3	17	20	9	2	14	15	16	10	7	5	11	13	22	23	25	8	12	24	15	27	26	16	21

Рис. 2 – Оцінка конкурентоспроможності регионів України у 2012 році [2]

Ефективний ринок праці – один з найважливіших елементів ринкової економіки, що має динамічний розвиток. Його здатність реагувати на зміни, що відбуваються в соціально-економічній ситуації в країні і в регіоні обумовлена двома основними передумовами: змістом норм, що регулюють трудові відносини і дотриманням законодавчо закріплених положень на практиці. Показник «ефективність ринку праці» як один з компонентів Індексу глобальної конкурентоспроможності з 1979 р. є предметом вивчення Світового Економічного Форуму.

Ефективність і гнучкість ринку праці вкрай важливі для забезпечення відповідного розподілу працівників між секторами, що стимулює найбільш ефективне їх використання в економіці та створює необхідну мотивацію для максимальної самовіддачі на робочому місці. Таким чином, ринки праці повинні бути гнучкими, щоб бути в змозі швидко і з найменшими витратами переміщати працівників з одного сектора в інший і допускати коливання зарплати без великих соціальних потрясінь [2].

Ефективність ринку праці аналізують з двох позицій: еластичності і ефективності використання здібностей особистості. При цьому, характеризується еластичність, враховується гнучкість у визначенні заробітної плати, практику найму і звільнення, нееластичність зайнятості та ін.. Таким чином, взаємопов'язаними є показники «ефективність ринку праці» та «гнучкість законодавчого регулювання зайнятості».

Харківська область посідає 4-е місце серед 27 регіонів України за кількістю населення (6%) і 4-е місце за внеском до ВВП країни (6,1%). Валовий регіональний продукт області становить 25 109 грн. на особу, що співпадає із середнім показником по Україні. Результати Харківської області представлені на рис. 3.

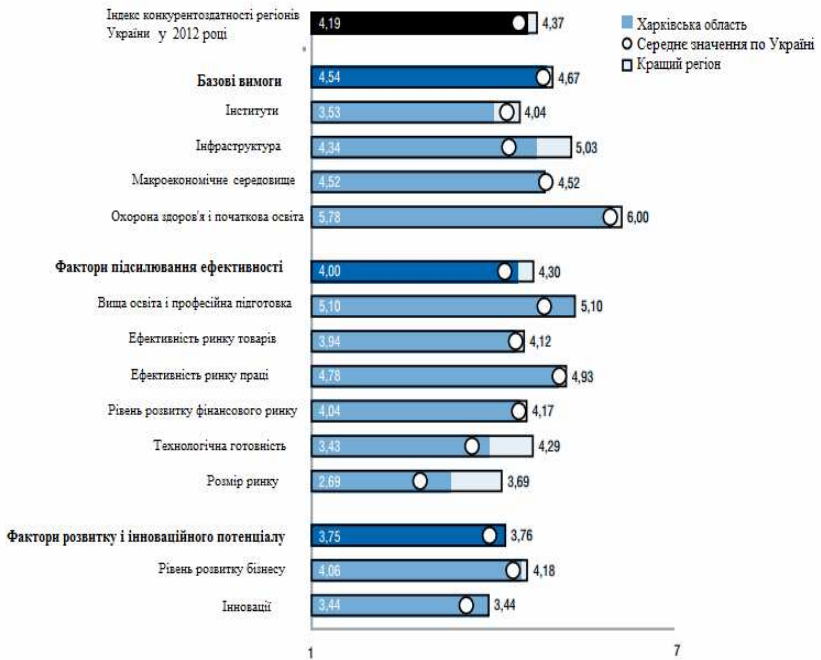

Рис. 3 – Значення індексу конкурентоспроможності Харківської області [2]

Харківська область займає положення серед першої п'ятірки регіонів (м. Київ, Харківська, Дніпропетровська, Донецька і Київська області).

За показником ефективності ринку праці Харківська область зайняла 16-е місце (18-е – в 2011 році). І хоча в національному рейтингу

регіон займає не найкращу позицію, його оцінка відповідає високому, 30-му місцю у світі. На думку керівників, в регіоні порівняно низькі оцінки впливу оподаткування, частки жінок у робочій силі, якості професійного управління. Водночас в регіоні високо оцінюють практику найму і звільнення, гнучкість при встановленні заробітної плати. Досить привабливий регіон як для місця життя, так і для роботи (оцінка «витоку мізків» знаходиться на 5-му місці серед 27 регіонів країни), але це лише в Україні, оскільки в світовому порівнянні регіон не увійшов б навіть у першу сотню країн [2].

Натомість Київ втратив 8 позицій за складовою ефективності ринку праці порівняно з минулим роком (10-е місце). Таке падіння відбулося здебільшого через зниження оцінок за показниками ставки на професійне управління, ступеня впливу оподаткування, практики найму та звільнення, співвідношення оплати праці і продуктивності.

Однак Київська область у 2012 році посіла 1-е місце за показником ефективності ринку товарів, покращив його значення на 0,17 бала, або на три позиції. За оцінками керівників бізнесу, в цій області - найбільш вимогливі покупці, а оподаткування із мінімальним впливом на ринок товарів. Незважаючи на позитивні тенденції, керівники компанії вельми стурбовані такими чинниками: тягар митних процедур і негативний вплив регулювання на приплив прямих іноземних інвестицій.

Оцінка ефективності ринку праці в складі дослідження індексу конкурентоспроможності за вказаними регіонами має пряму залежність від такого показника як рівень зайнятості населення. В Україні рівень зайнятості сягає 57,7% населення у віці 15-70 років. Більшість населення країни зайнято працею. Однак, в різних регіонах країни рівень зайнятості помітно коливається. Найбільша питома вага зайнятості населення припадає на м. Київ та м. Севастополь, а також Дніпропетровську, Чернігівську Харківську області. Найменша, за відсотковим відношенням, зайнятість в Чернівецькій, Тернопільській та Івано-Франківській областях.

Щоб ефективно функціонував регіональний ринок праці, необхідно в регіонах створити відповідні умови. Такими умовами повинні бути: регіональна конкуренція між власниками робочої сили за право зайняти краще робоче місце, та між роботодавцями за залучення більш кваліфікованої та відповідальної особи, що пропонує власну працю; самостійність і незалежність продавця і покупця робочої сили, які діють у відповідності з загальним трудовим законодавством країни та особистими його аспектами у регіоні; рівновага на регіональному ринку праці між робочими місцями, пропозицією робочої сили та загаль-

ною сумою заробітної плати; відносини на регіональному ринку праці повинні формуватися на засадах договорів та угод між рівноправними партнерами; створення об'єднань роботодавців і робітників для захисту своїх інтересів; прагнення робітників продати свою працю найдорожче, а роботодавців – купити найдешевше; взаємозв'язок регіонального ринку праці з національним і світовим ринками праці.

Таким чином, дослідження показників регіонального ринку праці дає підстави для наступних висновків:

1. Показники рівня зайнятості населення в регіонах мають найбільший вплив на загальну оцінку ефективності ринку праці.
2. Ефективність ринку праці є складовою розрахунків для оцінки індексу конкурентоспроможності регіонів України і просліджується прямий взаємозв'язок впливу факторів безробіття, чисельності активного населення та інших показників на загальну оцінку ефективності ринку праці.
3. Активна регіональна політика не повинна спрямовуватися переважно на зменшення регіональної диференціації ринків праці. Її завдання полягає у створенні передумов та визначенні перспективних напрямів здатних прискорити розвиток.
4. Дослідження регіональних ринків праці надасть можливість відповідним державним інститутам точніше виявляти здобутки і проблеми в їх розвитку, визначати пріоритети і цільові показники для кожного з регіонів, конкретизувати заходи, спрямовані на вирівнювання соціально-економічного розвитку та подальше зростання регіонів.

1. Вальтер Ж. Конкурентоспособность: общий подход (проект): [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.recep.ru/files/documents/General_approach_competitiveness-Walter-ru.pdf

2. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2012 // Фонд «Ефективне управління» за підтримки Всесвітнього економічного форуму: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.feg.org.ua/docs/FEG_report_2012_body_ua_20.11.2012.pdf

3. Організація економічного співробітництва і розвитку: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.oecd.org

4. Селезнев А.З. Конкурентные позиции и инфраструктура рынка России / А.З. Селезнев. – М.: Юристъ, 1999. – 384 с.

5. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер. – М.: Международные отношения, 1993. – 895 с.

6. The Global Competitiveness Index 2010 – 2011: Looking Beyond the Global Economic Crises: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.weforum.org/documents/GCR10>.

Отримано 31.05.2013